

६६

६७८/सं. २५२

(113)

इतिभास्कराचार्यकृतसत्तरातीगुप्तवतीटीकासहिता०

(1)

॥ श्रीगणेशायनमः

अथललितासहस्रनामभाष्यस्य अनुक्रमणिकारभ्यते ॥

१ मंगलाचरणश्लोक
त्रिपुरास्तुतिर्नामोत्थारश्लोक
पारिभाषिकः कालिकापुराण
स्थवाक्यानिकटपयादिसंज्ञाश्लोकः
२ सहस्रनामश्लोकसंख्याप्रमाणं
प्रथमभागस्यविभागश्लोः परिभा-
विष्णुहयग्रीवकथास्मरणं ललि-
तापदव्युत्पत्तिश्लोकार्धं नासदा
सीन्नोसदितिसृष्टिप्राक्कालिकचि-
न्मात्रस्यप्राथमिकः कामकलारूपः
परिणामः

३ श्रीपुरवर्णनं त्रिप्रकारकं गणेशग्रहनक्ष-
त्रयोगिनीराशिपीठारव्यन्यासषट्कृतं द्वेदश्च
अंतर्योगबहिर्योगक्रमेति कर्तव्यतापुरश्चरण
जपलक्षणं अवस्थापंचकं शून्यषट्कं विषुवत्
सप्तकं चक्रनूकविभावनंचिह्नं विंदादिनव
चक्रात्मकस्य तदात्म्यं तद्वत्त्वेव आत्मास्व-
रूपं यस्य तत्तदात्मा तस्य भावः तादात्म्यं
४ बोधसारोक्तगुरुलक्षणं अश्रद्धाश्रद्धेया
प्राप्तपसीक्रमेण कुंभसंभवस्य कुंभकलक्ष-
णार्थः विद्योपाप्तिविरहितस्य उपदेष्टव्यो गिनी
शापाद् अगस्त्यलोपामुद्रासंज्ञयोर्मन्त्रयोरेक्यं

५ जलशुद्धिमंत्रः तंत्रराजेहादिविद्या वि-
द्याहवैब्राह्मणमाजगाम उपासकलक्षणं
दशाविधसहस्रनामानि पुं देवत्याः मंत्राः
स्त्रीदेवत्याविद्याः
६ देवताध्याने ऐच्छिको विकल्पः एकाक्षरादि
मंत्राणां संज्ञाः कादिविद्याफलं विद्याप्रमा-
णं च षट्त्रिंशत्तत्वातीतत्वं च विद्यायाः गाय-
त्रीपंचदशयोः एकस्तत्त्वं देवीनामसहस्रकं
श्रेष्ठं
७ अर्चनक्रमः देवताप्रीतिः पूजायशक्तस्य
नामपाठः

(2)

ललि.स.अ.

९

- ८ भक्तस्यावश्यककृत्यं अंबाज्ञावशिन्या
दीनां भक्तानां वाधिभूतिदाने कृता
९ श्रीचक्रस्य रहस्यं पूर्णाहं भावनादि
नामशब्दो देवतामंत्रपरः ब्रह्माणीश
वार्थाः बहवः
१० बालान्नपूर्णा बगलादीनां संग्रहश्लोकाः
३ रुद्रयामलादौ इंद्रविश्वामित्रनारदाद
यः एकदशशतसहस्रादिसंख्यागुर्वा
दिसंज्ञाः औघसंज्ञाः
११ यथाक्रमस्य लक्षणं उपवेष्टे
१२ नामसहस्रपाठेन कामनासिद्धिः

२ ऋषिर्गुरुत्वाच्चिरसि १ श्लोकः ॥

- अशक्तस्य जपार्चनादौ इत्यर्थः नामसहस्र
न्यासः ध्यानश्लोकः उपोद्धान्तसमाप्तिः
१३ परिभाषाश्लोकेनोक्तरीत्या अकारादिद्वा
त्रिंशद्वाह्यवर्णकनामारभः एकमपि ना
मयथार्थज्ञाने मुक्तिफलकं ब्रह्मद्विविधं
सकलं निष्कलं च
१४ शिवशक्तिमयं जगत् कूर्मपुराणे मा
यया शरीरग्रहणं ध्यानादिनिमित्तं
कालिकादिपुराणे मायैकातद्भेदाः ल
क्ष्मीसरस्वतीसावित्री उमेत्यादि निष्क
लं रूपं एकं ज्ञानलभ्यं

- १५ आधिबन्धनभयादिनाशः नामस्मरणा
त् पुराणैर्वा दवदतां नरकः इत्यादि
श्लोकाः ६
श्लो. प्रतिमासशिलाबुद्धिं कुर्वतां नरकः
श्लो. देवीवचनं १ कालिकापुराणे तत्स्तुती
श्लो. अर्घ्यदानं रूपं देहियशो देहिभगं
भवति देहिमे पुत्रान् देहिधनं देहि सर्वान्
कामांश्च देहिमे प्रार्थनामंत्रः अप्रा
प्यं न किंचित्
१६ दुर्भाग्यलक्षणे देवविश्वासात् ब्रह्माद्याः दे
वीनामकीर्तनात् प्रीतिं जगत्नामसंगौणमु
त्थ्य भेदेन फलभेदः परिभाषाश्लोकद्वयार्थः १

१

(2A)

१७ प्रणवोच्चारणमवश्यं

१८ पंचकरूपः प्रणवः

१९ प्रणवोहिपरंतत्वंश्लोकाः ५ सहस्रस्यप्र
थमादिनामार्थव्युत्पत्तिः प्रकाशविमर्श
लक्षणं अकारः सर्ववर्णार्थः प्रकाशः परमः स्मृ
तः ॥ हकारित्यं कलारूपः ॥

२० सिंहासनेश्वरी अर्थः चिच्छक्तिपदार्थः सूर्य
चंद्रवत्तेजश्चक्रं

२१ देवकार्यार्थदेव्यवतारः देव्याः स्थूलसूक्ष्मं
परंचत्रीणिरूपाणि पाशांकुशधनुर्बाणल
क्षणं बाणा अपि स्थूलसूक्ष्मपराः पुष्पपंच
कसंज्ञानामानि

२२ आयुधमंत्रोद्धारः कुस्विदंमणेः अर्थः राव
णगंगायां जायते

२३ सूर्यचंद्रयोः स्तनसंज्ञा ताटकेस्थानां १ श्रीमा
तुर्मूलाधारादिभ्यः परापर्यंत्यादयः ऋक्ष
विद्यात्र्यक्षरीचवालादि तांबूलपदार्थाः श्लो
कः सार्धः १११०

२४ कामकुलालक्षणं मध्यमाधिकारिणः अव
माधिका उत्तमाधिकारिणः

२५ पदमध्येयतिः यत्तेरनगीकारः पार्वत्याः सामु
द्रिकलक्षणं

२६ प्रज्ञानशब्दः शिवपरोच्यते शिवपदनि
रुक्तिः

यथाशिवस्तथादेवी तत्प्रसादात्
सर्वसिध्यति

२७ पावकस्याकृतेवेयं शिवस्य सहजा शिवा
मेरुपर्वतलक्षणं श्रीदेवीपुरंस्कधा
सागरेक्षीरसागरेप्येकं नगरं नगरश
ब्दः श्रीचक्रपरः

२८ चिंतामणिमये गृहे ल० बिंदुस्थानं सू
धार्सिंधुः श्लो० ३ महापद्माटवीलक्ष

णं कांक्षिपीठाधिष्ठात्रीकामाक्षी

२९ अधिकारीलक्षणं तस्यैवेतन्यमा
त्मा सूत्र १/२।

(3)

ललि.स.अ.

२

३० वार्तिकानि श्लो. १३ प्रत्यभिज्ञायां उक्तं
वरदराजः

३१ शिवसूत्राणि तद्वार्तिकानि च आणवो
पायाद्याः सूत्रवार्तिके

३२ सूत्रवार्तिकं च स्पंदशास्त्रे कारिका अ
नुसंधान मंत्रवीर्ययोजनं च उत्तरचतु
शतीशास्त्रे कारिकाचक्रस्य भंडशाब्दे
जीवपरः शक्तयः खे

३३ शक्तयः खेचर्यादयः ज्ञानकला वासि
ष्ठेश्लोक इयं ज्ञानकला वाराहीशब्दा
र्थः भंडपुत्रा आणवाद्योमलाः

३४ शास्त्रास्त्रलक्षणं जाग्रदाद्यवस्थाः सृष्ट्यादि
कृत्यानि पशुपत्यर्थः

३५ गुरुप्रशंसा शैवसूत्रं वार्तिकश्लो. ४ वाग्भ
वकूटार्थं पद्यार्थं

३६ कामेशादिकूटार्थपद्यं मंत्रलक्षणश्लो. १ कुं
डलिन्यायस्वरूपमुपक्रमः कुलार्थः नकुलकु
लमित्याहुराचारः कुलमुच्ये शोभवी विद्या
प्रमाणं पूजनीया देवी प्र. १

३७ शिवशक्तयोः साम्यं पंचविधं शक्तकसमाप्तिः ॥
श्रीविद्यायाः ४ खंडानि आग्नेयादयः

३८ मूलाधारस्वाधिष्ठानमणिपूरानाहतविश्रद्ध्याऽऽ

ज्ञापटचक्राणि कुंडलिनीशक्तिलक्ष
णं उत्तमं अरुणोपनिषत् भगवतीपरा
तदर्थश्च पृश्निनामकउपास

३९ कामुनयः लोकस्थद्वारमर्चिमत्पवित्रं
तदर्थश्च शक्रसंहिता प्र. भवस्य प
त्नी उषा पुत्रः शक्राख्यः भावनात्रयं
सौभाग्याष्टकं

४० भक्तिर्द्विविधा तद्भेदाः स्मरणकीर्तना
दयः गारुडे अष्टविधा भक्तिः

४१ भयस्थाने देवीनामकीर्तयेत् शारदाश
ब्दार्थः शर्वपुत्रो गारकः कालीपुराण
स्थे देवीवाक्यं पतिव्रतालक्षणं

२

(3A)

४२ शक्तिपूजाद्विविधा ज्ञानीप्रशंसा

४३ विकृतयः सप्त

अहर्निशं देवीस्मरणफलं

४४ तत्रकोमोहः कः शोक एक० विद्यात

पो देवीप्रशंसा गुरुलक्षणं देवी

घृतस्नानफलं देवीवाक्ये २ कूर्म

पुराण देवीभागवते

४५ कौर्मवचनं देवीपरं स्तुतं धर्मप्रशंसा

दुर्गाप्रशंसा शक्ति शक्तिमतोऽस्मै

दफ० दुराचारशमनवाक्यं सर्वमंगला

४६ दुर्गापूजोपकरणं स्वल्पमपि उन्नमनी

भावः महादेवस्तत्पत्नीरोहिणीपुत्रः बुधः म

हालक्ष्मीसंज्ञामहारूपस्यार्थः

४७ शिवपूजामहात्म्यं ब्रह्महत्याशतनाशः

महामाया लक्षणं शक्तिसत्त्वभोगवीर्य

बलशब्दानां कोशप्रमाणं भूरेकंदारव्य

स्यवसिष्ठप्रतिवाक्यं

४८ अन्या अपिसिद्धिनामानि प्रयंत्रतंत्र

लक्षणानि मंत्रमयां देवीशंभुः पूजयते

चतुःषष्टिकलाः चतुःषष्टियोगिन्यः

४९ देवीउपासकाः १२ चंद्रकलारव्या राजक

न्या पंचप्रेतसंज्ञा एक एव शिवः पंचधा

णी

स्थितः सद्योजातादिपंचरूपः

५० धर्मलक्षणं परमार्थता धर्माधर्मशब्दौ । श

क्तिशिवाक्षरवाचको तच्चाक्षरद्वयं नित्याहृद

येकथितं विश्वतैजसादिभेदान् जीवेश्वर

भेदान् विभजति नामानि १९

५१ ईश्वरसदाशिवसंज्ञा उन्मेषनिमेष बहिरं

तः ईश्वरदृश्यजगत् तदैक्यं वाक्यं देवी

कृत उपदेशः विष्णवे पंचदशकलाः शक्रकूप

तिपदाद्याः षोडशीकला सच्चिदानंदरूपिणी

प्रासादारव्या शिवशक्तिमाया श्रद्धाविद्या

दितत्वात्मकं उपासनाप्रकारश्चंद्रकलायां द्रष्टव्यः

(५)

ल.स.भा.अ.

३

५२ मधुकच्छब्दः रात्रिपरः मधुवृषशब्दः
दिवसपरः कालकर्षिणीदेवीमधुक
रोतिरात्रिरूपा अहोरूपामधुवर्षति
शिवपूजार्थशरीरधारणं व्रतं अंतरु
ल्लसितस्वशुक्तिपीयूष०

५३ उपदेशपरवाक्यंदानपदार्थः जपल
क्षणं जीवेत्फलक्षणं स्वप्नलक्षणं
प्रत्यभिज्ञालक्षणं तुर्यावस्था तत्त्वा
स्फपायः

५४ गोविंदपदनिरुक्तिः रुद्रपदनि० अ
हंतापर्यायाः पंचविधकृत्यानि॥मुमुक्ष

वोपि तांशिवामुपासंते

५५ अर्थवाणीदिवानिशा शंभुशक्ति० लिंगा
कारभगाकारापदार्थः शिवशक्ति० प्र
सादकोपपरश्लोकः द्वयर्थः चंद्रेश्वर्यलक्ष
णं वाग्भवकूटोद्धारः

५६ द्वितीयतृतीयकूटोद्धारः ध्यानकर्मयोग
भक्तिज्ञानैः प्रायाहं मद्योज्ञातादिमुखे
भ्यः कामिकारिसंज्ञिताः पुण्यपापफ
लेस्पर्गनरकौ

५७ धर्माधर्मफलदाताशंकरः नेतिमुखे नश्रु
तयोपिनिषेधंति स्थूलारुंधतीन्यायेनत

दस्थलक्षणरीत्या निर्दिशंति भवनेश्वरीलक्षणं
वाक्यंच

५८ अंबिकाशब्दार्थः वधपाशाशक्तीनां लक्षणं
अशक्तितुष्टिसिद्धयस्तल्लक्षणं ब्रह्मादयोपि
देवीं ध्यायंति देवीभागवतश्लो०

५९ नहिभिक्षकोभिक्षकान्धावितुमर्हति शि
वस्तवश्लो० १ नारायणपदनिरुक्तिः द्वीका
रादिषु विंद्वादि ८ अष्टौवर्णावर्तंते अस्तिभा
तीत्यादि जगतः पंचरूपाणि

६० नगरप्राकारमध्यभूमिवर्णनं आर्या॥ कामक
लोद्धारः पुरुषाः शंकरः स्त्रियः गौरी तथा

३

(५१)

पुमानुहरिः स्त्रीलक्ष्मीः विंदुत्रयंहार्धकलाच ६९
कामकलालक्षणं

६१ उत्तानकरः सदादेव्याः अधश्चोर्ध्वस्थिता
नाडीवारुणी सौभाग्यादिभिर्लोपामुद्रादि ६६
भिः ४ वेदवेद्या विष्णुमायाले ब्रह्मबिलल
क्षणं ब्राह्मणी

६२ क्षेत्रपाललक्षणं वह्निशब्दार्थः विजयमु
हूर्तः

६३ अक्रमपूजनफलं पत्रलक्षणं अविद्या ६८
दिपंचकेशाः शारदातिलकपदं

६४ कर्मणमललक्षणं सप्तधाजीवाः

षड्विधपत्रानामलतारतम्यानंस्यात् त
न्मोचकः शंभुः प्रमाणवाक्यं चतुर्दश
विद्या तत्प्रमाणश्लोकाः चित्तिः स्वतंत्रेति ६९
योयच्छब्दः स एवैत्यादि ब्रह्मांडोत्पन्न
लक्षणं परापत्रयंत्यादि ४ वाचः

६७ शक्तिः कुंडलिनीति श्लोकार्धशंकरकृतं
मूलाधारात्प्रथममुदितो ० श्लो ०१ परा ७०
दीनालक्षणं उत्तरीणापत्रयंत्यानाम
वैरवरीशब्दव्युत्पत्तिः सूर्यादयः ६३
शंभुकर्मसाक्षिणः सूर्यः सोमोयमः कालो ७१
द्यूतशास्त्रे कृतत्रेताद्वापारकलिसंज्ञा ३
३

अरुणोपनिषत् पुत्रोनिर्क्रत्याइत्यादि
मोक्षाधिकारीलक्षणं श्लो २ रहोयागः
हृदयादि ६ सर्वज्ञतादि ६ संधिविग्रहा ६
ऐश्वर्यादि ६ अंगानि हिमवंतं देवीवाक्यं
षोडश्युच्चारणेन कोटिवाजपेयादिफलं
अकाररूपा परावाक् सूतसंहिताश्लोक वागुद्धृता ०१
मूलप्रकृतिरविकृतिः पृथिव्यादीनां लयः
स्रष्टुत्यादिलक्षणं मायालक्षणं सर्वेश
तेत्यादिश्रुतयः प्रथमादिपंचमपर्यंतसर्गाः ६
षट्सर्गप्रमाणश्लोकाः अष्टधाप्रकृतिल
प्रधानमव्ययं योनिरित्यादि विष्णुनामानि
वाणलिंगलक्षणं व्यापनीपतिताशक्तिः

(5)

ल.स.भा.अ

४

७२ विद्याविद्यालक्षणं कुमुदःकार्तिकेमासि
एकोरुद्रः स एव देवी एतज्ज्ञानान्मोक्षः
मोक्षलक्षणं सौरसंहिता चतुर्दशे ध्याये
७३ स्ववर्णाश्रमधर्मेण पूजनं आचारः धर्मः
शिष्टलक्षणं मनोवाचामगोचरा इत्या
दिनामानि, पवर्गाद्याक्षरं प्रथमं नाम ७५
अंत्यनाम पवर्गाद्याक्षरं उत्तमं नामानि ७६
शबवच्छक्तिहीनस्तु प्राणी० देवीभागवते०
स्कंध॥ भागवतलक्षणं आद्यश्लो० देवी
भागवतस्तु॥ तपसा श्रेष्ठत्वं नीयते ७७
७४ गायत्रीशब्दनिरुक्तिः संध्याव्याहृति

तिनिरुक्तिः संध्याब्रह्मसूता अरुं ७८
धतीजाना इडामहाकाली १ पिंग ७९
लामहालक्ष्मी २ सुषुम्णा एकवीरा ३ ८०
व्याहृत्यादिनामत्रयं जायतस्वप्नसु
पुष्टिपरं न्येनवत् ८१
तत्त्वान्यस्य क्षितिपतीति श्लो० १ पंच
कोशाः अजपाभामृकाः ब्रह्मपुच्छं
कुरुकुल्लुदेवीवर्णनश्लोकः पुरुष
संज्ञा अव्यक्तसंज्ञा षोडशीकलाशक्तिः
अष्टमातलक्षणं विवाहे शिवपार्व ८२
तीसंवादेश्लोकाः ३ वामनपुराणे

कालकंठलक्षणं डाकिनीध्यानश्लो० १
राकिनीध्यानश्लो० २ लाकिनीध्यान ३
काकिनीध्यान ४ साकिनीध्यान ५
हाकिनीध्यान ६ आज्ञाचक्रं द्विदलं
याकिनीध्यानं ब्रह्मरंध्रे सहस्रदलं
पद्मे अमृतादिक्षमावर्त्यताभिः ५०
शक्तिभिः सोमादिसंस्थाः स्वाहा
स्वधाशब्दनिरुक्तिः रुद्रविष्णुहीनं न
वदंति शक्तिहीनं वदंति
देव्याराधनप्रशंसा विमर्शशब्दनि
रुक्तिः विद्यास्वरूपं देवीनामानुकी ४

(5A)

तनफलं कात्यायनीपदनिरुक्तिः इंद्र
नीलमयींदेवीविष्णुरर्चयतेसदा वि
ष्णुस्त्वंप्राप्तवान्तेन
८३ मैत्रीकरुणामुदितोपेक्षाः वासनाः परा
शक्तिलक्षणं नवधातवः शक्तिश्चि
योः ५।४ नवधातुरयंदेहः दशमीधा
तुः एकापराशक्तिः परानिष्ठालक्षणं ज्ञा
नविशेषः गीतायां उक्तः श्लोकेः
८४ अकारादिवर्णानां ध्रुवसिंदूराभादयः
अक्षमालालक्षणं विद्यापदचतुष्टया
र्थः अरुणोपनिषत् पुत्रो निर्कृत्यावैदे

हः २ मन्मथस्थरहस्यतरव्रतं शिवशक्ति
सामरस्यं
८५ ललाटेर्धचंद्रः विद्यातृतीयकूटं हृदये
सूर्यमंडलं मूलाधारे त्रिकोणमिः
८६ गुरुशब्दनिरुक्तिः नवव्यूहात्मकः प
रानंदः दंडनीतिशब्दनिरुक्तिः दह
सकाशं स्येव परब्रह्मनितैरूपणात्
८७ प्रतिपदादितिथिदेवताः अग्न्यादयः
वह्निः सूर्यचंद्राणां १० १२ १६ क
लाः अन्याश्च उत्पत्त्यादि ४ जाग्रदव
स्थां मरणं विस्मृतिः सृष्टिकलाः

अभिलाषोभ्रमः १।४ स्वप्नावस्था शिव
शक्तिरूपाः कलाः वैराग्यं च मुमुक्षुत्वं
सूर्यावस्थाः यच्चाप्नोति यदा दत्ते आ
त्मलः परस्य ब्रह्मणोरूपं पुरुषः प्रथमं
द्विजाः
८८ प्रतीकाद्यपासनाभेदात् सालोक्या
दिमुक्तिचतुष्टयं त्रिपुरादियैस्यनिरुक्तिः
८९ त्रिमूर्तित्वलक्षणं श्लोकः १५ शंभवी
शक्तकूरुपा श्रीविद्यारक्तरूपा त्रयाम
लाश्रयामरूपा वागीश्वरी ज्ञानशक्ति
रित्यादि त्र्यक्षरीपदनिरुक्तिः उमापद
निरुक्तिः कोशश्च

(6)

ल.स.भा.अ.

५

१० उमाशब्देनप्रणवः विनायकपीठधिष्ठात्री
गौरीपदनिरुक्तिः परमविद्याशङ्करी
११ ज्ञानपदनिरुक्तिः विद्यातृतीयखण्डेन
सर्वोपचारानुदद्यात् देवीस्तवश्लोकः १ १४
१२ नन्दपदनिरुक्तिः इच्छाज्ञानक्रियाशक्त
यः शिरः १ तदधोगतः २ पदगतः ३ स्था
नक्रियाशक्तिः पञ्चधा यैरर्थानित्याये १५
विनश्यतिचान्येदृतिसार्धश्लोकः त्वत्तए
वोपलब्धिः सस्त्यानप्रसवौदितिअर्ध
तदर्थश्चभाष्ये
१३ यद्यदस्तितयाभाति० यज्ञवैभवरखंडे

अष्टमूर्तयः तत्पत्न्यश्च तत्पुत्राश्च अ
ष्टौविकृतयः एकाकिनीपदनिरुक्तिः
भूमाशब्दार्थः उमाशब्दार्थश्लोकौ २
ब्रह्मात्मैक्यस्वरूपिणी हंसमंत्रवाचक १७
शिवस्यब्राह्मणजातिमेत्वात् भाषारू
पा संस्कृतत्वेनकेप्यादुरितिश्लोकः १
अधिष्ठानावशोहिनाशः कल्पितव
स्तनइति २ श्लोकः गतिशब्दार्थः को १८
शः पुनर्जन्माभावलक्षणं वृथाजन्म
लक्षणं
१६ आर्यादूर्वासकृता शरीरपुरुषः छंदः १९

पुरुषः वेदपुरुषः १ महापुरुषः १ दीक्षापद
निरुक्तिः धर्मादींश्चिंतितानर्थानिति
सावित्रीपदनिरुक्तिः देवीपुरा० कूर्मपुरा
पुमानाकाशवद्ध्यापी० देव्यावाएषसिद्धं
त० श्लोकाः पत्र १४ उक्ताः इयंसापरमा
शक्तिः ० २ यानिशास्त्राणिदृश्यन्ते० श्लो०
३ प्रसादहीनाः पापिष्ठाः १ सूतसंहितायां
गुरुमूर्तिधरांगुह्या० सूतसंहिता० शिवए
वधर्मी शक्तिरेवधर्मः तस्यदेरूपेईतुर्य
स्वरूपंकामकला
प्रथमस्वरूपादकारात् अस्यभगिनीई

५

इतिविग्रहे शून्याकारादिसर्गाताद्विंदु १०१
 प्रस्पंदसविदइति मायापदनिरुक्तिः
 वाराहेश्लोकाः ३७ सप्तभूमिकासुच
 रमाभूमिकामधमतीतदुत्पन्नंज्ञानंता
 रकसेजंविवेकजंज्ञानमितियोगसूत्रे
 १०० नित्यंवसतितत्रापि० श्लो० २ शिवश
 क्तिपरस्यपराधीनत्वं दक्षिणामूर्तिल
 क्षणंअघोरे० चित्तेषुचित्कलानामशक्तिः
 सर्वशरीरिणोदेव्यावर्षादिमानं नामपा
 रायणं पंचधादिनतः वारतः पक्षासान्
 मासाद्वर्षात्

मुक्तिस्वरूपंकूर्मपुराणेश्लोक१ शिव १०२
 ब्रह्मांडसौरसंहिता अ० १४ अथमुक्तेः
 स्वरूपंते ज्ञानंकारकंविद्वन्बोधकंरवतु
 केवलं श्लोको २ दशध्यानसमोल
 यः सद्रयामले मंगलराजस्तवे य
 त्राप्तिभोगाननुतत्रमोक्षं गंगायाः प
 रमं नाम श्लोक ३ ब्रह्मखंडे कृतस्या
 रिवलपापस्य ज्ञानतोऽज्ञानतोपिवा
 प्रायश्चित्तं० जलेश्रीविद्याजप १०८
 ११००० सर्वपापमुक्तिः भवदावस्य
 धावृष्टिइतिश्लोकौ २ नामानि ८ रूप

कालंकारः अपर्णाशब्दनिरुक्तिः
 चामुंडापदनिरुक्तिः क्षराक्षरनिरुक्तिः
 विष्णोस्तत्रीणिरूपाणिपुरुषारण्या
 नियेविदुः प्रथमंमहतं श्लोक २ विष्णुपुराणेद्विती
 यं षोऽत्रगुण्यजुः सामसंस्थितेतिश्लोकाः ८
 १०३ सप्तगणाः देवत्रयिगंधर्वाप्सरसोयक्षसर्परा
 क्षसाः सौभाग्याष्टकं पूर्वोक्तंपत्र ३९
 सोमसूर्यानलारूपाणिश्लो० १ अंबक
 पदनिरुक्तिः स्वर्गापवर्गनिरुक्तिः
 आकृतिशब्दकोशः अकारप्रश्लेषेण
 अजपापदनिरुक्तिर्दक्षिणामूर्तिसंहि

(७)

ल.स.भा.अ.

६

तायां विनाजपेन देविशि० श्लो० १ ओजश्र
 ब्देकोशः यज्ञस्वरूपं हरिवंशपद्मपुराण
 योः वेदपादोऽयूपदंष्ट्रः ऋतुहस्तश्चिती
 मुखइत्यादिश्लोकाः ८ शिवशक्तिमयं
 जगत् भविष्योत्तरपुराणे देवं देवींचयो १०५
 द्विश्ययत्करोति त्रतं नरः तत्सर्वं शिव
 योस्तु स्थे० श्लो० १ न भेदस्तत्र मंतयः
 शिवशक्तिमयं जगत्
 १०४ मध्यस्थमेरौ ललिता इति सार्धश्लोकः १०६
 भूप्रस्तारकैलासमेरुभेदान् तेषां लक्षणा
 नि अहमि प्रलयं कुर्वन्निदमः प्रतियोगि

नः श्लो० १ पराकाशाशब्दनिरुक्तिः ल
 लिता षोडशवार्षिकी स्थिता कृतादि
 वर्षादारभ्य प्रतिवर्षमिति स्थिता द्विती
 यादिषु वर्षेषु ० श्लोकौ २
 एवमेकैव दंत्यग्निं ० श्लो० १ अनेकविधं
 वदन्ति देव्यारत्नमयी मूर्तिमिति श्लो० १०७
 सूर्याराध्यत्वं भीरुसमूहाराध्यत्वं दु
 र्गैस्मृता हरसि भीतिमशेषजंतोः ॥
 चित्ते स्वात्मस्युरत्तात्मप्रसा० इति श्लो
 काः ९ परापरशब्दौ परपरशब्दश्च
 विद्यापराः पराच लिंगपुराणे द्वे ब्रह्म १०८

णी वेदितव्ये० इति श्लो० १ यज्ञवैभवस्वं
 डे परापरविभागेन प्रणवो द्विविधो मतः
 इत्यादिश्लोकाः ५ पूजापित्रिविधा प
 रादिभेदेन वाक्यं परोः परश्च होमो
 पितृद्विविधः देव्यपित्रिविधा वराहपुराणे
 तत्र सृष्टिः पराप्रोक्ता श्वेतवर्णस्वस्त्यपि
 णीति श्लोकौ २ परस्परतपः संपत्पला
 यतपः ० श्लो० १ विष्णुपुराणे काव्याला
 पश्चये केचिद्रीतकान्यखिलानि च श्लो० १
 वपुर्विष्णोर्महात्मनः
 पुष्करशब्दकोशः तानि वा एतानि च त्वा

६

(३१)

र्यभांसिदेवामनुयाः पितरोऽसुरा इति धाम
शब्दविवरणं नतद्भासयते सूर्यो० १ त्रिषु
धामस्य द्रोण्यं० १ यज्ञवैभवरवंडे जाग्र
त्स्वप्नसुषुप्त्यारव्यं० २ तद्विष्णोः परमं पदं
कूर्मपुराणे सैषामाहेस्वरी गौरी० परं प
दमिति श्रुतिः कालिकापु० तस्य ब्रह्म
स्वरूपस्य दिवारात्रं च यद्भवेत्० श्लो० २॥०
मनुश्चंद्रः कुबेरश्च० श्लो० १ देव्युपासकाः १२॥
१०९ अविशब्देन पापानि कथ्यंते श्रुतिषु द्विजैः॥
तैर्मुक्तं नमयात्यक्तं मविमुक्तमतः स्मृतं॥
द्वैरूपे ब्रह्मणस्तस्य० श्लो० १॥ यस्य ब्रह्म

चक्षत्रं पत्रं पुष्पं फलं तोयं० १ सकृदेव प्रप
नाय० १ शिवभक्तिसुधा पूर्णेशरीरे वृत्ति
रस्यया व्रतमेतद० १ अंतरुल्लसितस्व
च्छ० पूर्वोक्तपत्रे ५२ देवीभागवते ३ स्कंधे
अनक्षरो महामूर्ख इति श्लो० १॥॥ सर्व
स्य सर्वदा ज्ञानात्मवत्स्य प्रभवाय यो०
श्लो० १ स्मृतिः ब्रह्मपुराणे हैमवती० १११
मातुर्देवी सती पूर्वमासीत्पश्चादुमा भ
वतु० श्लो० १
११० प्रत्यस्तमितभेदं यत्० श्लो० १ ब्रह्मल
क्षणं बहुरूपलक्षणं श्लो० ३ स्वरव्यं

जनभेदेन द्विधा अकारादिस्व
राः १६ ककारादि ३२ व्यंजना
नि लक्ष्मीवागादिरूपेण०
परशिवादीनां दाराः लोपामुद्रा
चसौभाग्या महाविद्या च षोडशी
त्यादि श्लो० ६
नयस्य कोपो नो रागः श्लो० १
आज्ञापदनिरुक्तिः न ह्येषा प्र
कृतिर्जीवो विवृतिः श्लो० १
प्रतिष्ठा लक्षणं पंचाशच्छब्दो
यमेकपंचाशत्परः

(8)

ल. स. भा. अ.

७

११२ कालेश्वरं महापीठं प्रणवे च जयंतिका ज
लेशं मलयेशौलं मेरुगिरिवरं तथा मल
यंच महापीठश्रीशैलो मेरुको गिरिः अ
भियुक्तैः पातकप्रचयवन्ममत्तावत्पुण्य
पुंजमपि नाथलुनीहि कांचनी भवतु लो
हमयी वा शृंगखलायदिपदोर्नविशेषः १
भग्नेति वा स्वयोनिदर्शनान्मुह्यतूप
शर्वगमनुस्मरेत् हारीतस्मृतौ सर्वत्र व
सुधामेध्यायत्रलोको न दृश्यत इति वी
रशब्दलक्षणं ईदृशस्य सतस्यास्ति ममो
क्तं गपुरांतक कदाहमीदृशं पुत्रं द्रक्ष्याम्या
नंददायकं १

११३ शिव उवाच एष एव सतस्तोस्त इति २
श्लो० कदाचिदाद्याललिता पुरुषाकृ
ष्णवियहा० श्लोकौ २ भावशब्दनि
रुक्तिः नान्यत्प्रश्यामि भैषज्यमंतरेण
वृषध्वजं इति व्याधीनां भैषजं यद्वत् ० श्लो० १
एषा सर्वाणि भूतानि ० श्लो० २ श्रीचक्रांत
र्गतं भवचक्राणि चलत्स्वरूपमत्यंतं ०
श्लो० १ मन एव चक्रं धत्ते छंदः शब्द
कोशः छंदः सनिष्कृष्टरूपं गायत्रीमं ११५
त्रः तस्यापि निष्कर्षः पंचदशी वरिक्स्या
रहस्ये उक्तं अस्माभिः

११४ तत्त्वानां अर्थमुपायाः आर्या २
कामो योनिः कं यत्र यत्र
मनस्तुष्टिः ० श्लो० १ पिव
न्मृत्युं नमनखादन् ० श्लो०
१ श्रुतिः स्मृतिः सदाचार
आत्मनस्तुष्टिरेव च प्रवृ
त्तिर्वानिवृत्तिर्वा ० श्लो० १
तच्छास्त्रमभिधीयते
उपनीयं ममात्मानं ब्रह्मा
पास्तद्वयंसतः निहंत्य वि
द्यां तज्जायते ० समादुपनिष

७

न्मतेति १ महाहृदइतिप्रोक्ताशक्तिः
 भगवतीपरा १ श्लो० २ अन्यत्रश्लो०
 २ गां तस्यभियंरात्यादत्तेवानिरस्य
 ति अष्टावक्रगीतायां अप्यनैतेचि
 दंभोधावाश्चर्यंजीववीचयः उद्यंति
 यंतिरेवलंतिप्रविशंतिस्वभावतः १
 सूतसंहिता प्रतीतमप्रतीतंवासद
 सञ्चपरः शिवः श्लो० १ काष्ठाशब्द
 निरुक्तिः अकंपापेचदुःखेव कां
 तः परशिवः
 ११६ अजशब्दनिरुक्तिः भारते नहिजा

तोनजायेहं० श्लो० १ शिवस्तुतौ यदिपरमि
 छसिधामहजमानः स्वकंधामपरपदनिय
 मंस्मरत्यजहृदिकामंदिषोनाम सौरपुराणे
 क्रमेणलभ्यतेन्येषामुक्तिरा० श्लो० १ शिव
 पुराणे अल्पभावेपियोमर्त्यः० श्लो० १ तं
 ब्रराजे अन्यथासंप्रदायेनजप० श्लो० १
 कूर्मपुराणे समैवान्यापराशक्तिर्वेद० पद्म
 पुराणे त्रयीशब्दनिरुक्तिः नित्यातत्रे अ
 कारादिसांभवेदङ्गवेदश्चतदादिकः यजुर्वे
 दइकारादिस्तेषांसंयोगतः शक्तिः इत्यादि
 श्लो० ४ वाग्भव

११७ मार्कंडेये त्रयोलोकास्त्रयोदेवा
 इत्यादिश्लो० ४ एकस्तुप्रभुश
 क्त्याये० श्लो० १ मार्कंडेये त्वम
 क्षरंपरं देवि० श्लो० २ दशभिः पं
 चभिश्चैवसुधामृतपरिस्त्रवैः०
 श्लो० १ कौर्म येमनागपिशर्वा
 णींस्मरंति० श्लो० १ लैंगे यज
 मानात्मकोदेवो० श्लो० ५ शिव
 स्याष्टमूर्तयः पत्नीच जन्मनाब्राह्म
 णो ज्ञेयः संस्कारैर्द्विजउच्यते वि
 द्ययायानिविप्रत्वंत्रिभिः श्रोत्रिय

(१)

ल.स.भा.अ.

च्यते अविद्योवासविद्योवाब्राह्मणो
मामकीतनुः १॥०

११८ ब्राह्मणाजंगमंतीर्थे ०१ अपमानान्त
पोवृक्षिरिति श्लो ०२ यस्य ब्रह्मचक्ष
त्रंचो ०१ कौर्म सहस्रमूर्धानमनंत
शक्तिं ० श्लो ०४ दुर्गाकाल्यायनींचैव ०१
विष्णुलोकफलं चंडिकांतर्पयेद्यस्तु
क्षवेणरसेनच ० श्लो ०१ योर्णमास्यां
तुयोमाघे पूजये ० श्लो ०१ योनिष्ट
इंद्रनिषदे अकारि ० ऋषेदः
११९ तस्मिन् हिरण्यमये कोशे ० १ अष्टच

क्रानवद्वासदेवानां पूरयोध्यका तस्यां
हिरण्यमयः कोशः सस्वर्गे ज्योतिषावृतः
श्रुतिः १ चक्रं पुरं च सदनमगारं च गुहा
स्त्रिया मिति शंकराण्यधृत विश्वकोश
त अष्टारं दशारं मन्वस्त्रं अष्टदलषो
डशदले भूगृहत्रयं च ० पंचशक्ति
चतुर्वह्नि संयोगाच्चक्रसंभवः नित्या
हृदये आनंदलक्षणमनाहतमग्निदेशे ०१
रोधिन्यारव्यं यदुक्तं तेनादस्तं तस्योत्सं
गुगतामूर्ध्वगामिनी परमां शिवां ध्यायेत्तु
ति नादलक्षणं काल्यं शब्दनिरुक्तिः

विश्वकोशप्रमाणं हाकिनीमंडला
दूर्ध्वं बिंदुरूपं तु वर्तुलं बिंदुसंबंधि
चक्रं सर्वानंदमयारव्यं ज्ञानार्ण
वतंत्रे बिंदुव्यूहं प्रवक्ष्यामि बीज
रूपं वरानने हकारं बिंदुरूपेण ब्रह्मा
णं विधिपार्वतीं सकारं बिंदुसर्गा
भ्यां हरिश्चाहं स्मरेश्वरी अविना २
इत्यादि नवमादीनां इच्छादीनां भूरा
दीनां जाग्रदादीनां च त्रयं त्रयं
बिंदुरूपमेव मुक्तोपसंहृतं एवं बिं
दुत्रये र्योगात् त्रिपुरानामरूपिणी १

(9A)

१२० तत्त्वशब्दनिरुक्तिः समाधिलक्षणं
आत्मतत्त्वं १ विद्यातत्त्वं २ शिवतत्त्वं ३
सर्वतत्त्वं ४ उदाहरणसार्धं महावा
क्यार्थः शिवजीवात्मकः सोममह
तियः अश्विन्यादित्रिभिस्त्रिभिर्न
क्षत्रैः नागवीथीगजवीथ्यादिसंज्ञैः १२२
उत्तरमध्यदक्षिणमार्गा उच्यन्ते

१२१ सव्योदेव्यानः १ अपसव्यः पितृयानः
भूतारंभकृतं ब्रह्म श्लो० ६ मृता अपि
स्वकुल एव पुनः पुनर्जायमाना इति स
मुदायार्थः ऊर्ध्वान्तरमृषिभ्यस्तु १२३ स्वस्यात्मनो भायांयेऽवमाः प्रथमगणनी

वोयत्रव्यवस्थितः एतद्विष्णुपदं दिव्यं
तृतीयं व्योम भास्वरं १ २ ३ ४ का
लिकापुराणे सर्वत्र देवीमंत्रेषु वैदिकेषु
पि भैरवीं त्रिपुरांचितये नित्यं देवमंत्रेषु
चक्रमातृ १ श्लो० २६
कूर्मपुराणे देवीवाक्यं येन तु संगान्तरित्य
ज्यमा मेवं शरणं गताः श्लो० ४ आपदां
पर्वतानपि नाशयामि तरां ज्ञानदीपेन
न चिरादिहेति स भगवः कस्मिन् प्रति
ष्ठितः स्वमहिम्नि

१२३ स्वस्यात्मनो भायांयेऽवमाः प्रथमगणनी

याः आत्मज्ञोत्तमाः इति तेषां धुरे बहु
रा अग्निरैतु प्रथमो देवतानां संगता
ना० ईश्वरानुग्रहादेवपुंसामद्वैतवास
ना महाभयकृतत्राणाद्वित्राणामे
वजायते १ स्कान्दे स्वानुभूत्या स्वयं
साक्षात् ० पुरुषार्थदा १ सूतसंहिता०
जपित्व दशसाहस्रं मंत्रं चैतन्यवाच
कं महापातकसंघैश्च मुच्यते पात
कांतरैः १ भुवनेश्वरीमंत्रः जडा
नां चैतन्यस्तबक मकरंदस्तुतिश्री ॥
१२४ शांताधवलवर्णाभा० २ ध्याने वर्णवि

(10)

ल.स.भा.अ.

९

७ नतत्रदक्षिणयांतिश्रुतिः १

शेषः दक्षिणाशब्दनिरुक्तिः वि
द्ययातदारोहंति यत्र कामाः पराग
ताः ॥ चतुर्विधा भजंते मां जनाः सुकृ०
१२५ आपृशब्देन देवमनुष्यपितर अमराः
शरीरछंदवेदमहापुरुषाः ४ कूर्म
पुराणे चतस्रः शक्तयो देव्याः १ शां
तिर्विद्याप्रतिष्ठाच निवृत्तिश्चेति ताः
स्मृताः ॥ चतुर्व्यूहः ॥ श्लो० ३ महेशी
महादेवात्समुत्पन्नाः १
१२६ पंचयज्ञाः अग्निहोत्रं दर्शपूर्णमा
सौचातुर्मास्यानि पशुः सोमः ५

देवयज्ञादयः ५ पंचरात्रागमे अभि
गमनं उपादानं इज्या स्वाध्यायः यो
गः पंचविधपूजा वा सोमद्य पृथिवी
पुरुषयोषिद्रूपकुंडपंचके पुनः पुनर्ह
यंते तदा ता एवापः शरीरभावं भजंति
ब्रह्मादयश्चत्वारः प्रेताः पादाः सदा
शिवाख्यः प्रेतः फलकमे० शिवात्मके १२७
महामंत्रे ॥ श्लो० २ सूतगीतायां ते
पुरुद्रोवरिष्ठः स्यात् ० २ दक्षिणामूर्ति
संहितायां पूजयेत्पंचमीसूतं इत्या
दिघटं स्पृष्ट्वा हृदि ध्यात्वा पंचमीपरमे

श्वरीं ॥ श्लो० १ मकारेषु पंचमस्यानंद
रूपत्वात्तद्रूपावा कल्पसूत्रं आ
नंदो ब्रह्मणो रूपं ० १ पंचरूपा तु यामा
ला ॥ श्लो० १ पृथिव्या नीलसंज्ञानम
भ्यो मुक्ताफलानि च ॥ श्लो० १ पंच
संख्योपचारिणी
१२७ धन्याशब्दनिरुक्तिः भविष्योत्तरे
राज्योपभोगशायनासनसाधनेषु
॥ श्लो० ४ फलश्रुति १ आर्तरोद्रध
न्यश्रुकूभेदेन ध्यानभेदाः ४ वा
मनपुराणे जितेन्द्रियत्वं शौचं च ॥ ९

(10A)

श्लो०१॥० शिवधर्मोत्तरे ज्ञेयांविष्णु १२८ अष्टमचक्राभिमानिनीत्रिपुरांवा १
पदादूर्ध्वदिव्यंशिवपुरंमहत्० इत्येत
दपरंप्रोक्तंश्रीमच्छिवपुरंमहत्०श्लो०
१ ऊर्ध्वंशिवपुराज्ञेयंस्थानत्रयमनु
त्तमं०श्लो०१ येसंप्राप्ताःपरंस्थानं
ध्या०श्लो०१ ज्ञानार्णवे शब्दातीतं
परंब्रह्म०श्लो०१ आत्मस्वरूपंजमी
हि विष्णुपु० अरुभानिनिराच
ष्टे०श्लो०१ अत्रिस्मृ० प्रशस्ताचर
णानित्यमप्रशस्तविवर्जनं एतत्स्थिमं
गलंप्रोक्तमृषिभिर्ब्रह्मवादिभिः १

अष्टमचक्राभिमानिनीत्रिपुरांवा १
पंचमचक्राधिष्ठात्रीत्रिपुरा तर्जन्यं
गुष्ठयोगरूपाज्ञानमुद्रारूपा कौर्म
यन्तुमेनिकलंरूपं०श्लो०२ त्रिगु
णाशब्दानिरुक्तिः वायुपु० योगे
श्वरीशरीराणि०श्लो०१ विष्णुपु०
सर्वभूतेषुसर्वात्मन्याशक्तिरपरात
व०श्लो०१ देवीपु० त्रिविक्रमत्रिप
थगा०१ पदैस्त्रिभिर्बलीबधःस्वर्गा
दित्रिपथानूगतान्०श्लो०१ तंत्ररा
जे० तेजसौशक्तिमूर्तीनांप्रपंच १२९स्कांदे तमहंप्रत्ययव्याजात्सर्वजनंति

स्यापिकारणं०श्लो०२ तन्मंत्रवीर्यमुद्दि
ष्टंमंत्राणांजीवईरितमिति पुनःपुनः
आसुप्तेरामृतेः कालं० दद्यान्नावसरं१
अध्वानःषट्पदाध्वा०६ तेषुत्रयोविम
र्शांशाः त्रयःप्रकांशाशाः विरूपाक्ष
पंचाशिकायां आर्या अस्यविमर्श
स्यार्णःपदमंत्राः०१ २ ३ दक्षिणामू
र्तिसंहितायां० पडध्वरूपमध्वनाशृणु
योगेशिसांप्रतमित्यादिना॥ एवंषडध्व
मरितंश्रीचक्रंपरिचिंतयेत्इत्यंतेन

(11)

ल-सभा-अ-

१०

जंतवइति सौंदर्यलहरीं जग
 त्कृतेधाताहरिरवतिरुद्रः पेशे०
 कालिकापुराणे प्रधानेष्ठावशा
 च्छंभोः शरीरमभवत्त्रिधा श्लो०
 ४ वायवीसंहितायां त्रिवेष्ठान्
 पराशक्तिः त्रिवतत्वेकतांगता
 ततः परिस्फुरत्यादौसर्गेतैलंतिला
 दिवेति सौरसंहितायां ब्रह्म
 णोभिन्नशक्तिस्तु ब्रह्मैवखलु
 नापरा श्लो० २ त्रिकोणेवैदवे १३०
 श्लिष्टं०१ शैवानोचैवशक्तीनां

चक्राणोचपरस्परं०१ यज्ञवैभवखंडे
 षांतांतंशक्तिरस्योक्तातदंतंबीजमु
 च्यते विद्याशक्तिर्भवेद्बीजंशिवपव
 नचान्यथा तेनायंपरमोमंत्रः शिव १३१
 शक्त्यात्मकः स्मृतः विष्णुक्षपंचा
 शिकायां धूमावतीतिरोधेदुत्यादि १३२
 श्लो० २ ललिताविकानिरुक्तिः पद्म
 पुराणे लोकानतीत्यललतेललिताते
 नसोच्यते तदर्थश्चतत्रलिरिवितः
 ॐकारश्चाथशब्दश्च० श्लो० २ शत
 केघाद्यक्षराणि श्रीमणिसध्रींवि १३३

ध० आर्या०१ पुनरुक्तिपरिहारार्थं म
 तिवरदांकांतादौ१ परिभाषार्या १ पुनः
 साध्वीतत्वमयीति०१ पुनः परिभाषार्थ
 शक्तिर्निष्ठाधाम १ निधिरात्मादं
 भोलिः श्रोवधिः१ फलश्रुतिसंग्रहः
 आविंशतितः सार्धान्नानाफलसाध
 नत्वोक्तिः षट्चत्वारिंशद्भिः श्लोकैः
 सस्यक्रमाद्विवृतिः स्यात् १ हयग्री
 वउवाच इत्येवंनामसाहस्रमित्या
 दिश्लो० २ सर्वरोगप्रशमनं०
 पद्मपुराणे अतः परंचदेवानामर्चनं
 कारयेद्बुधः श्लो० २

१०

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com